

УДК 336.221.264(477+4-67ЄС)

DOI: <https://doi.org/10.32782/CMI/2025-15-12>

Іванов В.Ю.

здобувач ступеня «доктор філософії»,
Одеський національний економічний університет

ВПЛИВ ПОДАТКОВИХ ВАЖЕЛІВ І СТИМУЛІВ НА СТАЛІЙ РОЗВИТОК СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ-ЧЛЕНАХ ЄС

У статті досліджено роль податкових важелів і стимулів у забезпеченні сталого розвитку суб'єктів господарювання в Україні та країнах-членах ЄС. Проведено порівняльний аналіз ставок податку на прибуток, податку на додану вартість, внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, податкового навантаження та обсягів наданих пільг, виявлено їх вплив на економічну, соціальну та інституційну складові сталого розвитку. Встановлено, що податкова система України характеризується помірним корпоративним прибутковим оподаткуванням і ставками податку на додану вартість, високим навантаженням на фонд оплати праці та низькими обсягами податкових пільг, що зумовлює необхідність реформування з урахуванням європейських практик оптимізації податкового тиску та посилення стимулювальної функції податкової політики.

Ключові слова: податкові важелі, податкові стимули, сталий розвиток, податкові ставки, податкові пільги, податкове навантаження.

Ivanov Valerii

Odesa National Economics University

IMPACT OF TAX LEVERS AND INCENTIVES ON THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF BUSINESS ENTITIES IN UKRAINE AND EU MEMBER STATES

In modern conditions, the search for optimal approaches to the use of tax levers and incentives as tools for ensuring the sustainable development of business entities in Ukraine, taking into account the effective practices of EU member states, is of particular relevance. The article is devoted to the study of the impact of tax levers and incentives on ensuring the sustainable development of business entities in Ukraine and EU member states through a comparative analysis of their structure, levels and effectiveness of application. When writing the article, the methods of comparative analysis, systematization, generalization, statistical analysis and tabular interpretation of data were used. In the process of research, it was established that the tax system of Ukraine has certain advantages, but also significant limitations for the sustainable development of business. The corporate income tax rate is lower than the average European rate, which theoretically promotes reinvestment, but the instability of legislation and complex administration reduce its effectiveness. The VAT rate corresponds to the average level in the EU, but Ukraine lacks flexible mechanisms for its use to stimulate individual industries. The biggest barrier is the high burden on the payroll, which exceeds the indicators of most EU member states and contributes to the shadowing of employment. The volume of tax benefits is meager, while in some EU member states they are significant and actively stimulate innovation and modernization of production. The overall tax burden in Ukraine is high, which, with low quality of administration, creates additional pressure on business. It was found that in EU member states the effectiveness of tax levers and incentives is ensured by the optimal combination of the level of tax burden, targeted benefits and transparent administration, which promotes investment, innovation and social stability. The results of the study substantiate that in order to increase the efficiency of the tax system of Ukraine in the context of sustainable development, it is advisable to adapt successful European practices aimed at optimizing the structure of the tax burden, balancing fiscal and incentive functions, as well as increasing the transparency and predictability of tax policy.

Keywords: tax levers, tax incentives, sustainable development, tax incentives, tax benefits, tax burden.

Постановка проблеми. Ефективне використання податкових важелів і стимулів є одним із ключових завдань фінансової політики держави, здатним забезпечувати сталий розвиток суб'єктів господарювання, підвищення їх конкурентоспроможності та інвестиційної активності. В Україні, на відміну від більшості країн ЄС, податкове навантаження на підприємницький сектор залишається високим, що часто створює додаткові бар'єри для розширеного відтворення та інноваційного розвитку бізнесу. Натомість у країнах-членах ЄС податкові важелі й стимули значною мірою поєднують фіскальну ефективність із економічним стимулюванням, що дає змогу досягати балансу між наповненням бюджету та підтримкою підприємництва.

Наразі актуалізується необхідність пошуку оптимальної моделі фінансової політики в Україні, яка б

поєднувала достатній рівень бюджетних надходжень із створенням завдяки податковим важелям і стимулам сприятливого середовища для інвестицій, інновацій та розвитку малого і середнього бізнесу. Це питання має важливе наукове значення, оскільки передбачає комплексний аналіз взаємозв'язку податкового навантаження, податкових пільг із показниками економічної активності, а також практичне значення – для формування ефективних засобів податкової підтримки бізнесу, що здатні підвищити конкурентоспроможність національної економіки в умовах євроінтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У своїх наукових працях вчені приділяють значну увагу питанням впливу податкових важелів і стимулів на розвиток суб'єктів господарювання. Так, В. Мельник і В. Руденко оцінюють взаємозв'язок податкових елементів фіскаль-

ного механізму із інвестиційним розвитком підприємств [7]. Т. Бутенко і В. Бутенко, Р. Гринюк та В. Куриленко окреслюють вплив прямих і непрямих податків на діяльність господарюючих суб'єктів [1; 2; 6]. О. Ревенко описує податкові ставки як регулятор підприємницької діяльності [8]. В. Руденко вивчає дію податкових пільг в активізації інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання [9]. І. Хоменко, І. Горобінська, І. Шаргородський І. та О. Тимченко досліджують податкове навантаження в контексті розвитку бізнесу [10; 5]. Незважаючи на значну увагу, яку науковці приділяють дослідженню податкових важелів і стимулів розвитку суб'єктів господарювання, існує необхідність поглибленого вивчення їх впливу насамперед на сталий розвиток економічних агентів в Україні та країнах-членах ЄС, що дозволяє не лише виявити ефективні інструменти фінансової політики держави, а й оцінити можливості їх адаптації до українських реалій. Порівняльний аналіз національної та європейських податкових моделей створює наукове підґрунтя для формування збалансованої системи оподаткування, яка поєднує фискальну стабільність із стимулюванням інвестиційної та інноваційної активності бізнесу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є здійснення комплексного аналізу впливу податкових важелів і стимулів на розвиток суб'єктів господарювання в Україні та країнах-членах ЄС, а також виявлення закономірностей і відмінностей у їх застосуванні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах трансформації економіки України в напрямі досягнення цілей сталого розвитку зростає роль фискальних засобів впливу на економічну поведінку суб'єктів господарювання. Ефективне використання фискальних важелів і стимулів дозволяє не лише забезпечити наповнення дохідної частини бюджету, а й створити умови для активізації інвестиційної діяльності, підвищення енергоефективності, сприяння розвитку малого і середнього бізнесу, а також підтримки екологічно безпечного виробництва.

З огляду на це, аналіз існуючих податкових важелів і стимулів сталого розвитку господарюючих суб'єктів набуває особливої уваги, адже дозволяє виявити їх ефективність, системність застосування, а також можливі напрями удосконалення з урахуванням як національних, так і європейських тенденцій у сфері публічних фінансів.

Податки, як стверджують Мельник В. М. і Руденко В. В. формують загальне економічне середовище, у якому функціонують підприємства, і водночас виступають ефективним інструментом стимулювання або стримування окремих напрямів їх діяльності [7, с. 147]. Зокрема, через ставки податків, податкові пільги або специфічні податкові режими держава може цілеспрямовано впливати на обсяги інвестицій у пріоритетні сектори економіки, екологічно безпечні технології, зайнятість населення тощо. Крім того, податки є універсальним регулятором, який охоплює всі етапи господарської діяльності – від започаткування бізнесу до розподілу прибутку. Їх вплив є системним, довгостроковим і передбачуваним, що дозволяє суб'єктам господарювання формувати стабільні фінансові стратегії розвитку.

У частині фискального впливу на розвиток суб'єктів господарювання особливе значення мають прямі та непрямі податки, а також внески на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, які сукупно формують основне податкове навантаження на економічних аген-

тів та визначають їх фінансові можливості, інвестиційну активність і конкурентоспроможність.

Прямі податки безпосередньо впливають на фінансові результати діяльності суб'єктів господарювання. Вони є чутливими до змін обсягів прибутку, що створює потенціал для стимулювання продуктивної діяльності через запровадження прогресивного оподаткування, податкових пільг чи амортизаційних стимулів. Непрямі податки, хоч і формально перекладаються на кінцевого споживача, однак мають опосередкований вплив на економічних агентів. Вони впливають на ціноутворення, рівень споживчого попиту, структуру витрат, а також на оборотні кошти підприємств, зокрема через механізм бюджетного відшкодування ПДВ. Непередбачуваність адміністрування або часті зміни ставок цих податків можуть генерувати додаткові ризики для бізнес-середовища. Внески на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, хоча і не класифікуються як податки у вітчизняному податковому законодавстві, становлять суттєвий елемент витрат на оплату праці та мають значний вплив на кадрову політику підприємств. Вони визначають фактичну вартість найму працівника, впливають на рівень легальної зайнятості, тінізацію ринку праці, а також на соціальну захищеність працівників, що, у свою чергу, позначається на корпоративній репутації та стабільності розвитку суб'єктів господарювання.

У табл. 1 здійснено порівняльний аналіз основних форм фискального навантаження – прямих податків, непрямих податків і внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування – з огляду на їхній вплив на складові сталого розвитку: економічну, соціальну й інституційну.

Результати порівняльного аналізу засвідчують, що всі розглянуті фискальні інструменти по-різному впливають на сталий розвиток суб'єктів господарювання. Прямі податки мають найбільш відчутний вплив на прибутковість та інвестиційні рішення підприємств, водночас забезпечуючи можливості для податкового стимулювання через пільги та преференції. Непрямі податки, зокрема ПДВ та акцизи, переважно впливають на споживчу активність і можуть стримувати або стимулювати розвиток окремих галузей. Внески на соціальне страхування відіграють критично важливу роль у забезпеченні соціального добробуту, однак за надмірного навантаження можуть стримувати офіційну зайнятість. Таким чином, для формування збалансованої податкової політики, орієнтованої на сталий розвиток, необхідно враховувати як фискальний ефект, так і регуляторні наслідки кожного з інструментів.

Податкові ставки є ключовим фискальним важелем і стимулом, адже безпосередньо впливають на обсяг ресурсів, що залишаються у розпорядженні суб'єктів господарювання, та на їх інвестиційну активність. Як зауважує Ревенко О. В., помірні ставки податків можуть виступати стимулом для розвитку, сприяючи розширенню виробництва, інноваційній діяльності та підвищенню конкурентоспроможності, тоді як надмірно високі ставки створюють фискальний тиск, що знижує прибутковість бізнесу та стримує його зростання [8]. Відтак оптимальні ставки податків здатні балансувати фискальні інтереси держави і потреби підприємницького середовища, забезпечуючи сталий розвиток економіки.

Порівняльний аналіз середніх базових податкових ставок у країнах-членах ЄС та Україні за 2020–2024 рр. дозволяє ідентифікувати певні закономірності та визначити сильні і слабкі сторони національної податкової системи з точки зору її здатності забезпечувати конкурен-

Таблиця 1

Характеристика впливу податків на сталий розвиток суб'єктів господарювання

Критерій	Прямі податки	Непрямі податки	Внески на ЗДСС
Об'єкт оподаткування	Прибуток, доходи, майно	Споживання товарів/послуг	Фонд оплати праці (заробітна плата)
Характер впливу на бізнес	Безпосередній вплив на фінансовий результат і рентабельність	Опосередкований вплив через ціноутворення, попит, обіг коштів	Впливає на вартість найму працівників і рівень зайнятості
Стимулюючий потенціал	Високий: можливість використання пільг, податкового кредиту, прискореної амортизації тощо	Обмежений: залежить від пільгового режиму оподаткування окремих товарів/послуг	Помірний: можливість зниження ставок для певних категорій
Ризики для сталого розвитку	Зниження прибутковості, особливо для малого бізнесу; потенціал тінізації доходів	Зменшення купівельної спроможності споживачів; можливе зростання тіньової економіки	Тінізація зайнятості, поширення неофіційної оплати праці
Вплив на інвестиційну активність	Прямий: впливає на рівень чистого прибутку, що може бути реінвестований	Опосередкований: через вплив на споживчий попит	Непрямий: впливає на рішення щодо форм працевлаштування персоналу
Вплив на соціальну відповідальність	Забезпечує формування фондів для державних програм	Мінімальний	Високий: забезпечує соціальний захист працівників
Загальний вплив на сталий розвиток	Значний, прямий вплив на економічну складову сталого розвитку	Суттєвий, особливо через регулювання попиту та фіскального тиску	Критично важливий у соціальному аспекті сталого розвитку

Джерело: складено автором на основі [1, с. 29–30; 2, с. 70; 6, с. 725–726]

тоспроможність суб'єктів господарювання, стимулювати інвестиційну та інноваційну активність, сприяти офіційній зайнятості, а також спроможності підтримувати сталий розвиток бізнесу в умовах інтеграції до європейського простору (табл. 2).

Як показують дані табл. 2, ставка податку на прибуток підприємств в Україні (18%) є нижчою за середній рівень серед країн ЄС, де вона коливається від 9% (Угорщина) до 35% (Мальта), з середнім значенням близько 21–23%. Такий рівень корпоративного оподаткування в Україні є потенційно стимулювальним для реінвестування прибутку та розширення бізнесу, проте його ефективність залежить від стабільності податкового законодавства та ефективності адміністрування.

Ставка ПДВ в Україні (20%) є близькою до середньоєвропейських значень, хоча в ряді країн (наприклад, Данія, Хорватія, Угорщина, Швеція) вона сягає 25–27%. ПДВ безпосередньо впливає на споживчий попит і цінову політику підприємств, особливо в секторах з низькою рентабельністю. В Україні, порівняно з країнами з високими ставками ПДВ, підприємства мають відносно помірне фіскальне навантаження на кінцевого споживача, що може позитивно впливати на внутрішній ринок.

Найбільш чутливим з точки зору сталого розвитку є рівень внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, що сплачуються роботодавцями. В Україні ця ставка становить 22%, що є вищим за аналогічні показники в багатьох країнах ЄС – зокрема, у Румунії (8,25%), Кіпрі (8,3%), Мальті (10%), Ірландії (11,05%). Водночас у країнах з потужними системами соціального захисту, таких як Франція (45%), Данія (36,1%), Естонія (33%), рівень внесків є значно вищим. Високі ставки соціальних внесків можуть стримувати створення нових робочих місць, особливо у малому та середньому бізнесі, а також сприяти тінізації ринку праці. Водночас за належної ефективності розподілу соціальних фондів вони сприяють формуванню соціально відповідального бізнес-середовища.

Таблиця 2

Середні стандартні ставки основних податків, які сплачували суб'єкти господарювання в Україні та країнах-членах ЄС у 2020–2024 рр.

Країна	Податок на прибуток підприємств	Податок на додану вартість	Внески на ЗДСС
Австрія	24,4	20	18,12
Бельгія	25	21	27
Болгарія	10	20	19,17
Греція	22,8	24	22,54
Данія	22	25	36,1
Естонія	20	20,4	33
Ірландія	12,5	22,6	11,05
Іспанія	25	21	29,9
Італія	27,8	22	30
Кіпр	12,5	19	8,3
Латвія	20	21	22,18
Литва	15	21	2,08
Люксембург	24,9	17	13,675
Мальта	35	18	10
Нідерланди	25,5	21	7,45
Німеччина	29,9	19	19,45
Польща	19	23	20,81
Португалія	31,5	23	23,75
Румунія	16	19	8,25
Словаччина	21	20	35,2
Словенія	19,6	22	16,1
Угорщина	9	27	13
Україна	18	20	22
Фінляндія	20	24	20,66
Франція	27,6	20	45
Хорватія	18	25	16,5
Чехія	19,4	21	33,8
Швеція	20,8	25	31,42

Джерело: складено автором на основі [12; 13]

Відтак податкова система України, порівняно з країнами-членами ЄС, характеризується відносно помірним рівнем прибуткового оподаткування та ПДВ, але високим навантаженням на фонд оплати праці. Це створює дисбаланс між фіскальною і соціальною складовими сталого розвитку, що потребує реформування з урахуванням кращих європейських практик.

Податкові пільги є важливим фіскальним важелем і стимулом, що дозволяє державі цілеспрямовано зменшувати податкове навантаження на окремі категорії суб'єктів господарювання, стимулюючи їх розвиток. На думку Руденко В. В., вони сприяють залученню інвестицій, розширенню виробництва, впровадженню інновацій та створенню робочих місць [9, с.40]. Також як фіскальні важелі й стимули податкові пільги підвищують конкурентоспроможність економічних агентів і слугують додатковим стимулом для активізації економічної діяльності у пріоритетних галузях.

Порівняльний аналіз фактичних обсягів податкових пільг, наданих суб'єктам господарювання в Україні та країнах-членах ЄС дає змогу виявити відмінності у масштабах та пріоритетах державної підтримки бізнесу, а також оцінити, наскільки податкові стимули сприяють досягненню цілей сталого розвитку (табл. 3).

За даними табл. 3 видно, що у тих країнах-членах ЄС, де діють податкові пільги для суб'єктів господарювання, їх частка у ВВП коливається в межах від 0,1% до 1,1%,

що забезпечує відчутний фіскальний стимул для підприємницької діяльності. Прикладами значного використання пільгових засобів є Франція та Італія. Такі обсяги податкових пільг здатні підвищувати інвестиційну активність, сприяти оновленню основних фондів, зменшувати податкове навантаження на бізнес та, відповідно, зміцнювати економічну стійкість у довгостроковій перспективі.

Водночас використання податкових пільг як фіскального важеля сталого розвитку суб'єктів господарювання не є універсальною практикою серед країн ЄС. Аналіз статистичних показників свідчить, що в окремих державах, таких як Данія, Естонія, Фінляндія, Швеція та деякі інші, обсяги податкових пільг у відсотках до ВВП або відсутні, або є статистично незначними. Це зумовлено низкою економічних, фіскальних та інституційних чинників.

По-перше, у таких країнах переважає концепція універсальної податкової бази з мінімальною кількістю винятків і спеціальних режимів. Така модель забезпечує стабільність надходжень до бюджету, знижує ризики ухилення від сплати податків та спрощує адміністрування. З точки зору фіскальної політики, ці держави роблять ставку на низькі ставки податків або ефективний перерозподіл доходів через державні інвестиційні та інноваційні програми, а не на вибіркові податкові преференції. По-друге, високий рівень прозорості та інституційної довіри у таких країнах зумовлює більшу ефективність прямих бюджетних витрат порівняно з податковими

Таблиця 3

Обсяги наданих суб'єктам господарювання податкових пільг в Україні та країнах-членах ЄС у 2020–2024 рр.

Країна	2020 р.		2021 р.		2022 р.		2023 р.		2024 р.	
	млн євро	% ВВП	млн євро	% ВВП	млн євро	% ВВП	млн євро	% ВВП	млн євро	% ВВП
Австрія	310,0	0,1	310,0	0,1	340,0	0,1	350,0	0,1	350,0	0,1
Бельгія	1449	0,3	1099	0,2	1229	0,2	1231	0,2	1006	0,2
Болгарія	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Греція	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Данія	405,9	0,1	406,1	0,1	303,8	0,1	207,5	0,1	210,5	0,1
Естонія	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Ірландія	400,1	0,1	380,3	0,1	379,7	0,1	422,7	0,1	400,1	0,1
Іспанія	3118	0,3	4121	0,3	3203	0,2	3394	0,2	3507	0,2
Італія	17086	1,0	62523	3,4	95685	4,8	11209	5,3	16080	0,7
Кіпр	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Латвія	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Литва	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Люксембург	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Мальта	86,6	0,6	92,5	0,6	59,6	0,3	65,7	0,3	73,7	0,3
Нідерланди	3509	0,4	3799	0,4	5750	0,6	4191	0,4	4268	0,4
Німеччина	0,0	0,0	18,0	0,0	13861	0,4	561,0	0,0	773,0	0,0
Польща	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Португалія	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Румунія	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Словаччина	368,3	0,4	358,6	0,4	547,4	0,5	1304	1,1	1336	1,0
Словенія	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Угорщина	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Україна	5,1	0,0	2,2	0,0	4,1	0,0	5,4	0,0	6,7	0,0
Фінляндія	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Франція	26411	1,1	22614	0,9	23533	0,9	19405	0,7	19488	0,7
Хорватія	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Чехія	1471	0,7	1605	0,7	1714	0,6	1810	0,6	1730	0,5
Швеція	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–

Джерело: складено автором на основі [3; 4; 11]

пільгами. Замість скорочення податкових зобов'язань для окремих галузей чи компаній, уряди спрямовують ресурси на цільові грантові програми, фінансування наукових досліджень, підтримку «зелених» технологій та соціальних інновацій. По-третє, у низці країн, зокрема скандинавських, податкові пільги можуть розглядатися як потенційне джерело економічної нерівності та спотворення ринкової конкуренції. Оскільки великі підприємства зазвичай мають більше можливостей скористатися складними механізмами пільг, відмова від них сприяє збереженню рівних умов для всіх учасників ринку.

Отже, відсутність або мінімальне застосування податкових пільг у низці країн-членів ЄС є результатом свідомого вибору фіскальної стратегії, орієнтованої на прозорість, універсальність податкової бази та рівність конкурентних умов. У такій моделі сталий розвиток забезпечується переважно через прямі інвестиції держави, інституційні реформи та довгострокові інноваційні програми, а не через податкові важелі.

Україна використовує практику пільгового оподаткування для господарюючих суб'єктів. Проте протягом 2020–2024 рр. спостерігалися надзвичайно низькі обсяги надання податкових пільг: від 2,2 до 6,7 млн євро, що в структурі ВВП становить фактично 0,0%. Такий рівень підтримки є символічним і не забезпечує суттєвого зниження податкового навантаження чи створення стимулів для інвестиційної та інноваційної активності. За умов макроекономічної нестабільності та впливу воєнних чин-

ників, відсутність дієвого механізму податкового стимулювання значно ускладнює досягнення цілей сталого розвитку, зокрема в частині підвищення енергоефективності, екологічної безпеки та соціальної відповідальності бізнесу.

Податкове навантаження виступає важливим фіскальним важелем і стимулом держави для регулювання економіки, впливаючи на мотивацію бізнесу до розвитку. Як наголошують Хоменко І. О., Горобінська І. В. і Шаргородський І. С., помірне податкове навантаження стимулює інвестиції, розширення виробництва та інновації, тоді як надмірне може стримувати активність суб'єктів господарювання, знижуючи їх конкурентоспроможність [10, с.103]. Тому оптимальне податкове навантаження є ключовим чинником сталого розвитку економічних агентів. Зауважимо, що підтримуємо Тимченко О. М., яка пропонує розглядати податкове навантаження на суб'єктів господарювання як частку сплачених податків, зборів та внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у створеній ними чистій доданій вартості [5, с. 179–180].

Порівняльний аналіз податкового навантаження на суб'єктів господарювання в Україні та країнах-членах ЄС у 2020–2024 рр. свідчить про суттєву різницю рівнів цього показника та його впливу як фіскального важеля і стимулу сталого розвитку бізнесу (табл. 4).

Як демонструють дані табл. 4, упродовж 2020–2024 рр. податкове навантаження на суб'єктів господарювання в Україні стабільно перевищує 34%, а у 2020 р. досягло пікового значення 38%. Це майже вдвічі більше, ніж

Таблиця 4
Податкове навантаження на суб'єктів господарювання в Україні та країнах-членах ЄС у 2020–2024 рр.

Країна	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Австрія	18,7	19,8	20,0	19,9	22,8
Бельгія	18,7	20,1	18,8	18,9	18,0
Болгарія	16,1	16,9	18,3	16,7	15,2
Греція	13,6	15,1	17,8	16,9	15,8
Данія	22,1	22,6	20,4	20,4	20,6
Естонія	15,7	16,0	15,9	16,3	16,5
Ірландія	10,1	10,7	11,1	12,0	12,0
Іспанія	15,0	16,7	16,3	15,9	15,0
Італія	18,0	18,3	18,9	18,6	17,9
Кіпр	16,6	17,4	18,0	16,9	15,7
Латвія	14,3	14,3	14,8	14,2	13,4
Литва	4,7	5,3	5,4	5,1	4,6
Люксембург	11,9	12,3	12,2	11,7	14,0
Мальта	13,3	13,3	13,1	12,5	12,1
Нідерланди	18,8	19,6	19,5	19,4	18,9
Німеччина	14,7	16,2	15,8	14,7	14,0
Польща	9,1	11,2	9,5	9,5	9,0
Португалія	15,3	15,5	16,7	16,2	15,2
Румунія	2,6	4,0	5,6	4,5	4,3
Словаччина	10,0	10,5	11,2	10,1	10,1
Словенія	5,0	6,6	6,5	6,2	5,9
Угорщина	15,7	15,3	16,1	15,3	14,3
Україна	38,0	34,3	35,7	36,1	34,6
Фінляндія	14,6	15,1	15,2	14,0	14,7
Франція	23,5	23,5	23,5	21,8	21,0
Хорватія	18,9	19,8	20,5	20,2	19,7
Чехія	9,5	9,6	10,0	9,7	10,2
Швеція	27,4	27,8	28,2	27,3	26,9

Джерело: Складено автором на основі [3; 4; 11]

у більшості країн ЄС. Такий рівень створює значний фінансовий тиск, що стримує інвестиційну активність та знижує конкурентоспроможність бізнесу. Водночас він забезпечує значні бюджетні надходження, що є ресурсом для фінансування соціально-економічних програм, але за умови неефективного використання може перетворитися на фактор економічного гальмування.

У країнах-членах ЄС з високим податковим навантаженням (понад 20%), зокрема у Швеції, Франції, Данії, Австрії, Хорватії, податковий тиск використовується як потужний фінансовий важіль, проте за рахунок високої якості державних послуг, прозорого адміністрування та інвестицій у інновації він не демотивує бізнес, а часто виступає інструментом сталого розвитку. Так, у Швеції та Данії податки фінансують якісну інфраструктуру, освіту та технологічні програми.

У країнах-членах ЄС з помірним рівнем податкового навантаження (10–20%), зокрема у Німеччині, Італії, Нідерландах, Іспанії, Польщі, Португалії, баланс між фінансовою ефективністю та стимулюванням бізнесу досягається через оптимальне поєднання податкових ставок і пільг. У таких країнах податкова система зазвичай передбачає стимули для інновацій, експорту, «зелених» технологій.

У країнах-членах ЄС з низьким податковим навантаженням (менше 10%), зокрема у Румунії, Литві, Словенії, Чехії, зниження податкового тиску спрямоване на залучення іноземних інвестицій і підтримку малого та середнього бізнесу, однак потребує компенсаційних джерел фінансування бюджету. У цих країнах бізнес отримує більше ресурсів для розвитку, але держава має менше податкових надходжень, що обмежує соціальні програми.

Отже, податкове навантаження як важіль може як стимулювати, так і гальмувати розвиток суб'єктів господарювання. Досвід держав-членів ЄС показує, що ключовим є не стільки рівень податків, скільки якість їх адміністрування, прозорість використання надходжень та наявність стимулюючих інструментів. Для України оптимізація податкового тиску, розширення бази оподаткування, запровадження адресних пільг та інвестиційних стимулів можуть перетворити податкову систему з переважно фінансової на регульовальну.

Висновки. Проведений аналіз впливу податкових важелів і стимулів на розвиток суб'єктів господарювання в Україні в порівнянні з країнами-членами ЄС відображає необхідність переходу від переважно фінансової до збалансованої регульовальної фінансової політики держави, орієнтованої на довгострокові цілі сталого розвитку. Оптимізація структури податкового навантаження, розширення спектра адресних стимулів, підвищення стабільності та передбачуваності податкових правил, гармонізація з європейськими стандартами та посилення прозорості адміністрування створюють передумови для формування конкурентоспроможного бізнес-середовища. Використання кращих практик країн-членів ЄС дає змогу не лише знизити надмірний тиск на суб'єктів господарювання, а й підвищити ефективність залучення інвестицій, стимулювати інновації, підтримати «зелену» трансформацію економіки та забезпечити високий рівень соціальної відповідальності бізнесу. У результаті це сприятиме зміцненню економічної стійкості, зростанню добробуту населення та інтеграції України до європейського економічного простору.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бутенко Т. В., Бутенко В. В. Переваги та недоліки використання різних форм оподаткування в Україні. *Економіка: реалії часу*. 2017. № 4 (32). С. 28–36.
2. Гринюк Р. М. Функції та принципи прямого оподаткування підприємницьких структур: теоретичний аспект. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2016. Вип. 16. Ч. 1. С. 69–72.
3. Державна податкова служба України: веб-сайт. URL: <https://tax.gov.ua/> (дата звернення: 12.08.2025).
4. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 12.08.2025).
5. Динаміка податкового навантаження в Україні в контексті реалізації податкової реформи / за ред. Т. І. Єфименко, А. М. Соколовської. Київ : ДННУ «Академія фінансового управління», 2013. 494 с.
6. Куриленко В. П. Роль непрямих податків у забезпеченні ефективної фінансової політики держави. *Глобальна та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 6. С. 724–727.
7. Мельник В. М., Руденко В. В. Вплив фінансового механізму на інвестиційний розвиток суб'єктів господарювання у країнах ЄС і в Україні. *Проблеми економіки*. 2022. № 2. С. 145–162.
8. Ревенко О. В. Вплив податкових факторів на результати діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2021/80.pdf (дата звернення: 12.08.2025).
9. Руденко В. В. Податкові пільги у забезпеченні інвестиційного розвитку суб'єктів господарювання в країнах ЄС та в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. № 11–12. С. 39–46.
10. Хоменко І. О., Горобінська І. В., Шаргородський І. С. Податкове навантаження суб'єктів господарювання як об'єкт державного регулювання. *Науковий вісник Полісся*. 2022. № 1(22). С. 102–113.
11. Eurostat : website. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (дата звернення: 12.08.2025).
12. Tax Foundation : website. URL: https://taxfoundation.org/all-research-data/?post_types=all-data#results (дата звернення: 12.08.2025).
13. Worldwide tax summaries online : website. URL: <https://taxsummaries.pwc.com/> (дата звернення: 12.08.2025).

REFERENCES

1. Butenko T. V., Butenko V. V. (2017). Perevahy ta nedoliky vykorystannia riznykh form opodatkuvannia v Ukraini [Virtues and shortcomings of different forms of taxation incorporation in Ukraine]. *Ekonomika: realii chasu – Economy: realities of the time*, vol. 4 (32), pp. 28–36. (in Ukrainian)
2. Hryniuk R. M. (2016). Funktsii ta pryntsypy priamoho opodatkuvannia pidpriemnytskykh struktur: teoretychnyi aspekt [The function and the principles of direct taxation of business organizations: theoretical aspects]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Economic Sciences*, vol. 16 (1), pp. 69–72. (in Ukrainian)

3. Derzhavna podatkovna sluzhba Ukrainy : veb-sait. [State Tax Service of Ukraine: website]. Available at: <https://tax.gov.ua/> (accessed August 12, 2025). (in Ukrainian)
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy : veb-sait. [State Statistics Service of Ukraine: website]. Available at: <http://ukrstat.gov.ua/> (accessed August 12, 2025). (in Ukrainian)
5. Yefymenko T. I., Sokolovska A. M. (eds.) (2013). *Dynamika podatkovoho navantazhennia v Ukraini v konteksti realizatsii podatkovoï reformy* [Dynamics of the tax burden in Ukraine in the context of the implementation of tax reform]. Kyiv : SESI "Academy of Financial Management". (in Ukrainian)
6. Kurylenko V. P. (2015). Rol nepriamykh podatkov u zabezpechenni efektyvnoi fiskalnoi polityky derzhavy [Role indirect taxes in ensuring effective fiscal policies]. *Hlobalna ta natsionalni problemy ekonomiky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Economic Sciences*, vol. 6, pp. 724–727. (in Ukrainian)
7. Melnyk V. M., Rudenko V. V. (2022). Vplyv fiskalnoho mekhanizmu na investytsiinyi rozvytok subiektiv hospodariuvannia u krainakh YeS i v Ukraini [The Influence of the Fiscal Mechanism on the Investment Development of Economic Entities in the EU Countries and in Ukraine]. *Problemy ekonomiky – Problems of economy*, vol. 2, pp. 145–162. (in Ukrainian)
8. Revenko O. V. (2021). Vplyv podatkovykh faktoriv na rezultaty diialnosti pidpriemstva [The influence of tax factors on the results of the enterprise's activities]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, 8. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2021/80.pdf (accessed August 12, 2025). (in Ukrainian)
9. Rudenko V. V. (2022). Podatkovi pilhy u zabezpechenni investytsiinoho rozvytku subiektiv hospodariuvannia v krainakh YeS ta v Ukraini [Tax incentives in ensuring investment development of business entities in EU countries and in Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, vol. 11–12, pp. 39–46. (in Ukrainian)
10. Khomenko I. O., Horobinska I. V., Sharhorodskyi I. S. (2022). Podatkove navantazhennia subiektiv hospodariuvannia yak ob'ekt derzhavnoho rehuliuvannia [Tax load of business entities as an object of governmental regulation]. *Naukovyi visnyk Polissia – Scientific bulletin of Polissia*, vol. 1 (22), pp. 102–113. (in Ukrainian)
11. Eurostat : website. Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (accessed August 12, 2025).
12. Tax Foundation : website. Available at: https://taxfoundation.org/all-research-data/?post_types=all-data#results (accessed August 12, 2025).
13. Worldwide tax summaries online : website. Available at: <https://taxsummaries.pwc.com/> (accessed August 12, 2025).

Стаття надійшла: 14.08.2025

Стаття прийнята: 05.09.2025

Стаття опублікована: 24.09.2025